

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αναμφισβήτητα ο Γκέοργκ Λούκατς αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πνευματικές προσωπικότητες του 20ού αιώνα. Το αυτονόητο αυτής της εκτίμησης δεν αναδεικνύεται μόνο από το εύρος του πεδίου και το βάθος των θεωρητικών προσεγγίσεων του συγκεκριμένου στοχαστή. Αυτό καθ' εαυτό το έργο του Λούκατς αποτελεί πεδίο συνάντησης, σύγκρουσης, ενίοτε και σύνθεσης ορισμένων από τα σημαντικότερα ρεύματα σκέψης των νεότερων χρόνων. Στην πνευματική πορεία του Ούγγρου φιλοσόφου αναγνωρίζει κανείς με σαφήνεια τα αποτυπώματα του ρομαντισμού, της φαινομενολογίας, της φιλοσοφίας της ζωής και κυρίως του μαρξισμού, σε μια σειρά θεωρητικών εκδοχών που συσχετίζονται, στον ένα ή στον άλλο βαθμό, με τις *πολιτικές περιπέτειες* του διανοητή.

Με αυτή την έννοια, οι αναλύσεις του Λούκατς στους τομείς της φιλοσοφίας, της αισθητικής και της πολιτικής θεωρίας αναδεικνύουν ένα πολύχρωμο και πολύμορφο ιδεολογικό ψηφιδωτό μιας ολόκληρης εποχής στην ιστορία των ιδεών, καθώς και σε αυτήν των κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων. Ξεκινώντας από τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα που έκλεισε, και φτάνοντας ως τα ταραγμένα, αλλά και γόνιμα χρόνια της δεκαετίας του '60, παρακολουθούμε τη *διαλεκτική* της μετάβασης ενός ζωντανού πνεύματος από ρομαντικές και φαινομενολογι-

κές θέσεις σε εκείνες ενός *στρατευμένου* μαρξιστή που δονείται από το πάθος όχι μόνο και όχι τόσο της ερμηνείας, όσο της αλλαγής του κόσμου.

Πολλά θα μπορούσαν να αναφερθούν, βεβαίως, για το στοιχείο της στράτευσης του μαρξιστή θεωρητικού Γκέοργκ Λούκατς. Χωρίς αμφιβολία, άλλωστε, το στοιχείο αυτό διαπερνά, έστω και σε δεύτερο επίπεδο, αρκετές από τις συμβολές που συγκροτούν τον παρόντα τόμο. Ωστόσο, αυτό που έλκει, κατά τη γνώμη μας, την προσοχή και το ενδιαφέρον τόσο του μημένου, όσο και του αμύητου στο λουκατσιανό έργο αναγνώστη, είναι η προσπάθεια του φιλοσόφου, κάτω και από τις πιο αντίξοες συνθήκες, να αξιοποιήσει και να αναμετρηθεί ταυτόχρονα με τη λεγόμενη *αστική κουλτούρα*, επίλεκτο, αν και άσωτο, τέκνο της οποίας υπήρξε και ο ίδιος. Στις διάφορες φάσεις της πνευματικής πορείας του προς τον Μαρξ, αλλά και στα μαρξιστικά χρόνια του, ο Λούκατς διαλέγεται και συγκρούεται –κάποιες φορές είναι αλήθεια άγωνα– με τη σκέψη στοχαστών όπως ο Νοβάλις και ο Κίρκεγκωρ, ο Βέμπερ και ο Ζίμμελ ο Γιάσπερς και ο Σαρτρ.

Από την άλλη πλευρά, η λουκατσιανή σκέψη ανοίγει νέους πνευματικούς και, σε τελική ανάλυση, πολιτικούς δρόμους μέσα και από την αξιοποίηση της ανθρωπολογικής συνιστώσας του μαρξικού έργου, όπως αυτή αποτυπώνεται στα *Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα*, αλλά και στον πρώτο τόμο του *Κεφαλαίου* με τη θεωρία της πραγματοποίησης και του φετιχισμού του εμπορεύματος. Σε αυτή την κατεύθυνση, κινείται και η συνεισφορά του Λούκατς στη συγκρότηση μιας σύγχρονης μαρξιστικής *κοινωνικής οντολογίας* με κεντρική φιλοσοφική κατηγορία αυτήν της *εργασίας*. Αλλά και οι προσεγγίσεις του σε θέματα όπως αυτά των σχέσεων πολιτικής και ηθικής, του ιστορικού ρόλου της πολιτικής πρωτοπορίας, του περιοχόμενου και της μορφής της δημοκρατίας, της θεωρίας της τέχνης κ.ά., διατηρούν πάντα επίκαιρη και ενδιαφέρουσα την προβληματική του στοχαστή.

Στο πλαίσιο αυτής της έκδοσης, και με βάση τις προλογικές επισημάνσεις που προηγήθηκαν, επιχειρείται, κατά συνέπεια, η

ανάδειξη του πολυεδρικού χαρακτήρα του έργου του Γκέοργκ Λούκατς διαμέσου επιμέρους άρθρων και μελετών που εκτείνονται από τον τομέα της φιλοσοφίας και της πολιτικής μέχρις εκείνου της αισθητικής θεωρίας του.

Ειδικότερα, στην πρώτη ενότητα, ο Βόλφγκανγκ Φριτς Χάουγκ επιχειρεί με το κείμενό του «Υποκείμενο-αντικείμενο και αντικειμενοποίηση» μια ριζική κριτική της αντίληψης του Λούκατς για τη διαλεκτική, απορρίπτοντας ως ιδεαλιστική την ταυτότητα υποκειμένου-αντικείμενου καθώς και την αναγόρευση της ολότητας σε κεντρική έννοια του μαρξισμού. Ο Χάουγκ επικρίνει την υποστασιοποίηση της «μεθόδου» στην οποία θεωρεί παγιδευμένο τον Λούκατς, από το *Ιστορία και ταξική συνείδηση* ως την *Οντολογία του κοινωνικού είναι* και αντιπροτείνει μια επανατοποθέτηση των ερωτημάτων, πέρα από τον ορίζοντα της όψιμης αυτοκριτικής του Λούκατς. Το κείμενο αποτελεί εκ νέου επεξεργασία μιας παλαιότερης μελέτης του συγγραφέα από το βιβλίο του *Die Camera obscura des Bewußtseins*, ειδικά για την παρούσα έκδοση.

Η μελέτη του Νικόλας Τερτυλιάν με θέμα «Νικολάι Χάρτμαν και Γκέοργκ Λούκατς: μια γόνιμη συμμαχία» ανιχνεύει τη σχέση των δύο διανοητών στο κρίσιμο ζήτημα της θεμελίωσης μιας οντολογίας του κοινωνικού είναι. Αναδεικνύοντας τη σημασία της *Ηθικής* του Χάρτμαν για τον οντολογικό στοχασμό του Λούκατς, ο Τερτυλιάν υποστηρίζει τη θέση ότι η επιρροή του πρώτου στη φιλοσοφική σκέψη του δεύτερου υπήρξε πολύ σημαντικότερη από όσο ο ίδιος ο μαρξιστής στοχαστής θα ήθελε να παραδεχτεί.

Στο άρθρο του «Ζωή – μορφή – δοκίμιο. Η δοκιμαστική αποκατάσταση της ολότητας στο *Η ψυχή και οι μορφές*» ο Δημήτρης Καρούδας ασχολείται με το χαρακτηριστικό για την πρώιμη σκέψη του Λούκατς έργο *Η ψυχή και οι μορφές*. Αναδεικνύει το βασικό ερώτημα που απασχολούσε την εποχή εκείνη τον Λούκατς, το πρόβλημα της μορφής, όχι όμως ως αισθητικής κατηγορίας αλλά στη συνάφεια του ερωτήματος για τον επαρκή τρόπο έκθεσης της θεωρητικής σκέψης και για τη σύλληψη του κόσμου. Ως τέτοια η μορφή του δοκιμίου εξασφαλίζει τη δυνα-

τότητα ενιαίας σύλληψης των θραυσμάτων της αστικής κουλτούρας σε μια ολότητα.

Η συμβολή του Αλέξανδρου Χρύση με τίτλο «Γκέοργκ Λούκατς: Μαρξισμός ή υπαρξισμός; Μια μαρξιστική προσέγγιση της ελευθερίας ως κριτική στον υπαρξισμό του Σαρτρ. Σκέψεις με αφετηρία το έργο του Λούκατς *Υπαρξισμός ή μαρξισμός*» επικεντρώνεται καταρχήν σε μια κριτική αξιολόγηση του ομώνυμου βιβλίου του Ούγγρου διανοητή. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, ο Χρύσης επιχειρεί να παρακολουθήσει τη σύγκρουση των Λούκατς και Σαρτρ στο θεμελιώδες ζήτημα της ελευθερίας. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με το επιχείρημα που υποστηρίζεται σ' αυτό το άρθρο, τόσο η λουκατσιανή, όσο και η σαρτρική συλλογιστική για την ελευθερία, παραμένουν εγκλωβισμένες στα όρια μιας άγονης μεταξύ τους πολεμικής.

Την πρώτη ενότητα κλείνει το άρθρο του Κοσμά Ψυχοπαίδη «Προβλήματα πρόσληψης και κριτικής της εγελιανής διαλεκτικής στο έργο του Γκέοργκ Λούκατς». Ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης, ο θάνατος του οποίου αφήνει ένα δυσαναπλήρωτο κενό στην ελληνική διανοητική ζωή, παρακολουθεί εδώ κριτικά τις διαφορετικές όψεις της σχέσης του Λούκατς με τη φιλοσοφία του Χέγκελ, ξεκινώντας από το *Ιστορία και ταξική συνείδηση* και φτάνοντας ως την *Οντολογία του κοινωνικού είναι*. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και στα βασικά αισθητικά κείμενα του Λούκατς, όπου ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης ασκεί κριτική στη «θεωρία της αντανάκλασης» ως παλινδρόμηση του Λούκατς στον αντιδιαλεκτικό θετικισμό και φορμαλισμό.

Το άρθρο του Μίκαελ Λέβυ «Γκέοργκ Λούκατς και Ζωρζ Σορέλ, κάτω από τον αστεισμό του ρομαντισμού», με το οποίο ξεκινά η δεύτερη ενότητα, παρακολουθεί τον νεαρό Λούκατς στην προοπτική ενός *αντικαπιταλιστικού ρομαντισμού*, που τροφοδοτείται εκτός των άλλων από τον αναρχοσυνδικαλισμό των Ζάμπο και Σορέλ. Σύμφωνα με τον Λέβυ, πάντως, στην ύστερη φάση της ζωής του ο μαρξιστής φιλόσοφος, χωρίς να αρνείται την επιρροή των θέσεων του Σορέλ στο πρώιμο έργο του, καταλήγει σε μια πιο ισορροπημένη αποτίμηση των απόψεων του τελευταίου.

Ακολουθεί το κείμενο του Ισβάν Μεζάρος «Πολιτική και ηθική στο έργο του Λούκατς. Το πολιτικό όριο των ηθικών αντιλήψεων». Ο συγγραφέας εξετάζει τη διαδρομή της σχέσης ανάμεσα στην πολιτική και την ηθική, όπως αυτή αποτυπώνεται στη σκέψη του Λούκατς. Ξεκινά από το νεανικό έργο του για να φτάσει ως τις ύστερες οντολογικές του απόπειρες.

Η μελέτη του Θανάση Βακαλιού «Σκέψη και δράση. Ο Λούκατς ως φιλόσοφος και ως πολιτικός» παρακολουθεί την κρίσιμη σχέση φιλοσοφίας και πολιτικής, όπως αυτή εξελίσσεται στην ίδια τη ζωή και το έργο του Γκέοργκ Λούκατς. Στηρίζοντας την επιχειρηματολογία του στη διπλή ιδιότητα του Λούκατς ως φιλοσόφου και πολιτικού, ο Βακαλιός, χωρίς διάθεση «αγιοποίησης» του Ούγγρου μαρξιστή, υποστηρίζει ότι οι όποιες ανακολουθίες στη ζωή του ως επαναστάτη βρίσκουν σε τελική ανάλυση την εξήγησή τους στις ιστορικές συνθήκες διαμόρφωσης του κομμουνιστικού κινήματος.

Στην τρίτη ενότητα, η συμβολή του Γκούντο Ολντρίνι με τίτλο «Η αισθητική του Λούκατς στο φως των σχέσεών της με την αισθητική του Χέγκελ» παρακολουθεί στη διακύμανσή της την επιρροή που δέχεται ο ίδιος ο Λούκατς από τις απόψεις του Γερμανού ιδεαλιστή φιλοσόφου στη διαμόρφωση και επεξεργασία της αισθητικής θεωρίας του. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδει ο Ολντρίνι στον τρόπο με τον οποίο ο Λούκατς επιχειρήσε να αφομοιώσει, αλλά και να υπερβεί διαλεκτικά τις εγγενείς θέσεις.

Την ενότητα συμπληρώνει το κείμενο του Γιώργου Σαγκριώτη «Σημειώσεις για την έννοια της μορφής στην αισθητική του Γκέοργκ Λούκατς». Ο συγγραφέας προβάλλει την έννοια της μορφής ως κεντρική κατηγορία, όπου διασταυρώνονται διαφορετικές τάσεις της αισθητικής του Λούκατς. Παρακολουθεί επίσης τη διαλεκτική της έννοιας αυτής στη διαδρομή της σκέψης του Ούγγρου στοχαστή.

Στο παράρτημα περιλαμβάνονται δυο ξεχωριστά κείμενα. Το πρώτο αποτελεί μια, αδημοσίευτη ακόμη στα γερμανικά, ομιλία του Φρανκ Μπέντζελερ με τίτλο: «Φιλία στον καιρό της πανούκλας – Ερνστ Μπλοχ και Γκέοργκ Λούκατς». Ο μαθητής του Λούκατς και υπεύθυνος της έκδοσης των *Απάντων* του εξε-

τάζει, μέσα από την προσωπική του επαφή με τους δυο μαρξιστές θεωρητικούς, την πορεία της πολυτάραχης αυτής σχέσης, που υπήρξε από τις πλέον καθοριστικές τόσο για τη διανοητική ανάπτυξη του Λούκατς, όσο και για τη διαμόρφωση του λεγόμενου δυτικού μαρξισμού στις αρχές του 20ού αιώνα.

Προσωπικό ντοκουμέντο αποτελεί και το τελευταίο κείμενο του τόμου, τα «Αποσπάσματα από το ημερολόγιο του Γκέοργκ Λούκατς», στα οποία ο Φρανκ Μπένζελερ έδωσε τον τίτλο: «Δουλειά ή μαρσαςμός μέσα στην επιπολαιότητα». Το νεανικό αυτό ημερολόγιο παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα και δίνει μια βιογραφική άποψη των προβλημάτων στη βάση των οποίων οικοδομήθηκε το έργο του Λούκατς.